

Meri Heinonen

Miksi minua ei löydy ARTOsta ja muita tärkeitä kysymyksiä artikkelitietokannasta

Tiedättehän tilanteen. Tutkija A kirjoittaa artikkelia ja muistaa, että tutkija B on kirjoittanut aiheesta, jota sivutaan. Tutkija A haluaa lisätä noottiin tutkija B:n artikkelin, mutta huomaa pian, ettei muista kyseisen artikkelin tarkkaa nimeä ja kirjakin on kotona. Mutta ainahan asian voi tarkistaa vaikka artikkelitietokanta ARTOsta, kun kyseessä on suomenkielinen julkaisu. Tai sitten ei...

Olin lokakuun puolivälissä yllä kuvatussa tilanteessa ja naputin ARTOn tekijävalikkoon nimen Katajala-Peltomaa, Sari ja sainkin kahdeksan osumaa. Harmi vain, että etsimäni artikkeli ei ollut niiden joukossa. Tarkistin vielä varmuuden vuoksi tulokseni etsimällä myös kirjan nimellä: *Ristin ja Olavin kansaa*. Haluttu teos löytyi ja ARTOn mukaan siinä oli 11 artikkelia. Ei tosin etsimääni. Aloin jo epäillä omaa muistiani kunnes havaitsin, että ARTO ei myöskään maininnut Christian Krötzlin tai Jussi Hanskan artikkeleita samaisesta teoksesta. Ja en minä nyt niin väärin voinut muistaa... Kotona suoritettu tarkistus osoitti, että teoksessa oli tosiaankin 21 artikkelia, mutta ARTOn mukaan ainoastaan 11.

Tässä vaiheessa pieni salapoliisi minussa oli jo herännyt. En ehkä suurten kirjallisten sankaritutkijoiden tapaan tulisi koskaan paljastamaan kätkeytyjen ja salattujen käsikirjoitusten arvoitusta, mutta miten ihmeessä tämä tietokanta toimi! Seuraavaksi naputtelin tekijävalikkoon oman nimeni. Kuusi osumaa, mutta tilanne alkoi näyttää entistä hullummalta. Valikosta löytyi toimittamani teos ja kun klikkasin sen auki eriteltyinä kuusi artikkelia. Ei tosin omaani eikä kolmen muunkaan kirjoittajan. Hmm. Onko jossain joku taho, joka päättää siitä kenen artikkelit kelpaavat ARTOon? Eikö tieteellinen tasoni ole tarpeeksi korkea? Lohtua soi toki se, etten ollut yksin hyljättynä, mutta kuitenkin...

Pieni salapoliisi päätti jatkaa tutkimuksiaan ja näpytteli ARTOon kollegoiden nimiä ja hyllystä löytyvien viime vuosina julkaistujen historia-alan kokoomateosten otsikoita. Tulos oli häkellyttävä. Osa artikkeleista löytyi ja osa ei. Kokoomateoksessa saattoi olla esimerkiksi 10 tai

25 artikkelia, joista ARTOon oli päätyneet yksi tai kaksi! Joistain teoksista löytyi ainoastaan pääotsikko ja toimittajien tiedot - ei lainkaan artikkeleita eriteltyinä. Pieni salapoliisi alkoi muuttua raivoisaksi oikeudenmukaisuudenpuolustajaksi ja maailmanlaajuisen salaliiton epäilijäksi. Eihän näin voi olla, että jossain on joku, joka päättää, mikä artikkeli kelpaa tietokantaan ja mikä ei! On täysin mahdollista että C:n artikkeli on parempi kuin D:n, mutta saattaahan joku sitä D:nkin artikkelia joskus tarvita - johonkin.

"Kuka tästä on vastuussa!" - huusi oikeudenmukaisuudenpuolustaja ja löysi kohdan palaute sekä ihmisen nimen, jolle kirjoittaa. Liisa Sten Helsingin yliopiston kirjastosta vastasikin nopeasti ja ystävällisesti. Hän huomautti, ettei ARTO ole täydellinen ja "kaiken karttava" suomalainen artikkelitietokanta vaan, että siihen tallennetaan artikkeleita n. 45 yliopisto-, maakunta- ja erikoiskirjastossa ja että tallennustyö perustuu näiden organisaatioiden omiin intresseihin ja tieteenaloihin.

ARTOon toisin sanoen tallennetaan näiden organisaatioiden kanssa tehtyjen sopimusten perusteella n. 750 lehden artikkelit kattavasti. Sen sijaan satojen kokoomateosten ja tuhansien lehtien kohdalla artikkelit ovat satunnaisia.

Stenin mukaan historia-alan aineistoa päätyy ARTOon pääasiallisesti kahta kautta eli Historiallisen bibliografian ja Helsingin yliopiston julkaisurekisterin tallentamana. Artikkelien valikoituvuus tai satunnaisuus saattaa siis johtua esimerkiksi siitä, että Helsingin yliopiston julkaisurekisteriin sisältyy vain Helsingin yliopiston henkilökunnan julkaisuja.

Pieni salapoliisi alkoi tyyntyä ja kirjoitti ARTOon uudelleen toimittamansa teoksen nimen: *Pahan tiedon puu*. Totta tosiaan kaikki nuo joiden artikkelit oli merkitty tietokantaan olivat Helsingin yliopistoon opettajia, tutkijoita tai dosentteja. Tässä siis oli selitys - ainakin yksi, mutta eikö tämäkin ole väärin. Miksi vain helsinkiläisten artikkelit päätyvät ARTOon? "Aina meitä turkulaisia sorretaan" huusi pieni oikeudenmukaisuudenpuolustaja. "Ja meitä tamperelaisia, ja jyväskyläläisiä, ja joensuulaisia, ja oululaisia ja..." - kirkuivat pienen oikeudenmukaisuudenpuolustajan sivupersoonat.

"Hei, hei entäpä historiallinen bibliografia!" -koetti pieni salapoliisi huutaa väliin. "Katsokaa, voimme kysyä asiaa, siltä ihmiseltä, joka tuottaa historiallista bibliografiaa." Jo hieman rauhallisempi viesti lähti Kirsti Antinille, joka kertoi historiallisen bibliografian periaatteista seuraavaa: "Periaatteessa pyrin tallentamaan historia-alan eli eri yliopistojen historian laitosten ja historiallisten seurojen julkaisut täydellisesti, eli kaikki artikkelit. Joitain poikkeuksia voidaan tehdä, jos kokoomateos sisältää ulkomaisen tekijän artikkeleja, jotka eivät millään lailla käsittele tai sivua Suomea. Muista kokoomateoksista otetaan yksittäisiä artikkeleja, jos ne koskevat Suomen historiaa tai ovat suomalaisen historiantutkijan tekemiä. Keskeisten historia-alan aikakauslehtien sisältö tallennan kokonaan, historian lähialojen aikakauslehtiä koskee sama valinta kuin kokoomateoksia."

Tämähän tarkoittaa, että historia-alan kokoomateoksista pitäisi päätyä kaikki artikkelit tietokantaan, mutta niin ei kuitenkaan näytä olevan. Kirsti Antin, joka yksin kirjaa historiallisen bibliografian uutta materiaalia, selittää edelleen sitä, miksi artikkelien päätyminen tietokantaan saattaa viivästyä melko pitkäänkin: "Historiallisen bibliografian materiaali perustuu vapaakappale-aineistoon. Kirjapainot ovat velvollisia toimittamaan neljä kertaa vuodessa painamista tuotteista 6 kappaletta Helsingin yliopiston kirjastolle, joka jakaa ne vapaakappalekirjastoille. Tämä on yksi syy siihen, että aineiston saamisessa on joskus viivettä. Toinen syy on, että kirja kiertää ensin luetteloitavana ja sisällönkuvailtavana, ennen kuin se tulee historiallisen bibliografian käsittelyyn. Kolmas syy on, että kirjapainot eivät aina täytä lakisääteistä velvollisuuttaan ja lähetä kuutta kappaletta kirjastoon. Huomattuamme puutteita, yritämme karhuta kirjoja joko kirjapainolta tai kustantajalta, joskus pitkänkin ajan kuluttua."

Kirsti Antin paljasti vielä, että osa kustantajista lähettää historia-alan teokset hänelle suoraan, mikä nopeuttaa esimerkiksi artikkelikokoelmien päätymistä ARTOon. Tässä siis vinkki kaikille historia-alan julkaisijoille. Oman teoksen tallentamista ARTOon voi jouduttaa lähettämällä sen suoraan historiallisen bibliografian toimittajalle.

Alkoi siis näyttää siltä, että ARTOn omalaatuisuuksille löytyi oikeita syitä kuten Kirsti Antinin edellä mainitsevat tekijät, jotka aiheuttavat viivytyksiä. Toinen tärkeä tekijä on raha. Jos ja kun Antin yksinään vastaa historialliseen bibliografiaan liitettävästä uudesta materiaalista hän on

varmasti melkoisen työtaakan edessä, sillä historia-alalla kuten laajemminkin julkaisumäärät ovat viime vuosina nousseet huimasti.

"Mutta se julkaisurekisteri!!!!" - kimittivät pienet oikeudenmukaisuudenpuolustajat

Toden totta. Helsingin yliopisto liittää omien tutkijoidensa tuotannon suoraan ARTOon henkilökunnalta kerättävän julkaisurekisterin perusteella. Tämä sama työ eli henkilökunnan ja tutkijoiden julkaisujen rekisteröiminen tehdään (todennäköisesti) myös kaikissa muissa Suomen yliopistoissa. Miksi näitä tietoja ei liitetä ARTOon?

Tähän asiaan Kirsti Antin toteaa seuraavaa: "Luulisin, että on täysin mahdollista kaikkien muidenkin yliopistojen ja korkeakoulujen tehdä vastaava sopimus omien tutkijoidensa tuotannon tallentamisesta. Ongelmana tässä aivan varmasti tulee esille kirjastojen - tai kuka sitten tallennuksen tekeekin - resurssien vähyys, kenet voidaan irrottaa omasta työstään ARTO-työhön. Tämä on ollut koko ajan suuri ongelma ARTOssa. ARTO-tallennus on täysin vapaaehtoista työtä, josta ei kukaan saa mitään ylimääräisiä bonuksia tai hyvityksiä jossain muodossa. Uskon kuitenkin että ARTO-vastaavat olisivat kovin tyytyväisiä, jos eri aloilta saataisiin tietokantaan niinkin suuret materiaalmäärät, mitä yliopistojen julkaisurekistereissä on."

Siis raha! Helsingin yliopisto on huolehtinut siitä, että sen henkilökunta näkyy suhteellisen nopeasti ja tehokkaasti ARTOssa palkaamalla kirjastoihinsa riittävästi työntekijöitä, joiden avulla julkaisurekisterin tiedot saatetaan ARTOon. Muissa yliopistoissa ei vastaavaa käytäntöä ole, joten välillisesti näiden yliopistojen henkilökunta kärsii vallitsevasta tilanteesta. Ja todettakoon, että historia-alalla asiat ovat todennäköisesti paremmin kuin monella muulla. Meillä kuitenkin on oma bibliografia ja yksi ihminen tekemässä tätä työtä. Esimerkiksi muilla humanistisilla aloilla ARTOon päätyminen voi olla huomattavasti sattumanvaraisempaa.

Kirjoittaessani uudelleen Liisa Stenille kysyäkseen voinko käyttää häneltä saamiani tietoja mahdollisessa verkkojutussa ARTOon liittyen hän totesi: "Mielestäni on arvostuksen osoitus ARTOa kohtaan, jos siitä keskustellaan rakentavassa (myös rakentavan kritiikin) hengessä. On kuitenkin nähtävä, että tämä kansallinen yhteistyö perustuu tuottajaorganisaatioiden vapaaehtoisuuteen. Kirjastoissa säästövaatimukset on viety äärimmilleen, kuten muussakin

julkishallinnossa ja tuotannossa yleensä. On todella kunnioitettavaa, että niissä tässäkin tilanteessa jaksetaan tuottaa aineistoa yhteiseksi hyväksi, joskin myös itse siitä hyötyen. Olisi siis tärkeää saada lisää resursseja tärkeään työhön.”

Tästä olivat samaa mieltä niin pieni salapoliisi kuin oikeudenmukaisuudenpuolustajakin. Toisaalta, jos Helsingin yliopistolla on varaa palkata kirjastotyöntekijöitä siirtämään julkaisurekisterin tietoja ARTOon, olisiko se mahdollista muuallakin.

Opetuksena minulle ja kaikille muille olkoon kuitenkin se, että tietokantoja tekevät ihmiset ja tätä nykyä yhä tiukemmissa olosuhteissa. Rahojen jaosta päättävälle voisi sanoa, että tietoyhteiskuntaa ei voi saavuttaa ilman, että erilaisiin hankkeisiin annetaan riittävästi varoja. ARTO on hyvä ja toimiva tietokanta, mutta tällä hetkellä se ei täydenny toivotulla tavalla, koska resurssit ovat liian niukat.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tekee väitöskirjatutkimusta Turun yliopiston historian laitoksella.